

УДК 070"520*1":329.733](477.85-25)"1928/1940"

Ольга ТЕРЕЩУК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1469-5742>

Львівська національна наукова
бібліотека України імені В. Стефаника

(Львів, Україна)

e-mail: otereshchuk@ukr.net

ГАЗЕТА «ЧАС» (ЧЕРНІВЦІ, 1928–1940 рр.):
НАЦІОНАЛЬНА ЄДНІСТЬ І ДОЛАННЯ КОРДОНІВ

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-5](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-5)

У статті комплексно досліджено специфіку реалізації концепції національної єдності на шпальтах чернівецької щоденної газети «Час», яка виходила упродовж 1928–1940 рр. Стаття актуалізує питання впливу регіональної преси на формування та утвердження ідеї національної єдності серед українців в умовах окупації, асиміляції, утисків з боку румунської влади. Виділено два етапи у функціонуванні часопису: 1) 1928–1937 рр.; 2) 1937–1940 рр. У результаті якісного контент-аналізу газети з'ясовано, що у центрі уваги видавців та журналістів видання були переважно проблеми суспільно-політичного та культурного життя українців Буковини, Наддніпрянищини, Галичини, Закарпаття, а також українських громад поза етнічними кордонами. Констатовано, що редакція «Часу» використовувала для реалізації концепції національної єдності такі ціннісно-сміслові моделі: соціальна згуртованість, мова, спільна історична пам'ять, патріотичне виховання, розвиток освіти, національна еліта, спільність економічних інтересів, загальнонаціональна література, зокрема шевченкіана, культурні традиції, мистецтво, релігія, спільний ворог – окупант (Румунія, Польща, Радянський Союз, Угорщина), а також національна ідея – соборна незалежна Україна. Часопис виступав комунікативним середовищем для всіх суб'єктів українського суспільного життя на теренах під румунською окупацією. Доведено, що за постійного стану облоги та тотальної цензури 1938–1940 рр., у період авторитаризму і королівської диктатури, незважаючи на постійні утиски, щоденник не схибив із соборницьких засад і впродовж усього періоду видавання як домінуючі виокремлюються державницька й антибільшовицька тематика та шевченківський

дискурс з метою консолідації українців Північної Буковини на шляху досягнення національної мети.

Ключові слова: *національна єдність, газета «Час», Північна Буковина, румунська окупація, редакційна політика.*

Вступ. Українці впродовж своєї історії шукають шляхи до згуртованості, національної єдності, соборності. У процесах формування національної єдності велику роль відіграють засоби масової комунікації. Дослідження впливу засобів масової інформації, зокрема преси, на формування української національної єдності на певних етапах української історії залишається актуальним та одним із ключових напрямів українського журналістикознавства. Адже творення громадської думки, суспільної свідомості є одним із найважливіших завдань журналістики. Процес пошуків шляхів формування національної єдності передбачає досягнення усього культурного досвіду попередніх поколінь.

Вагомий внесок у формування концепції національної єдності у свідомості українського суспільства, роз'єданого кордонами різних держав, зробила чернівецька щоденна газета «Час» (1928–1940). Стаття актуалізує питання впливу регіональної преси на формування та утвердження ідеї національної єдності серед українців в умовах окупації, асиміляції, утисків з боку румунської влади.

Метою дослідження є з'ясувати специфіку реалізації концепції національної єдності у редакційній політиці чернівецької газети «Час» міжвоєнного періоду. Досягнення поставленої мети вимагає розв'язання таких завдань: проаналізувати контент газети, визначити проблемно-тематичну складову публікацій у контексті національної єдності та особливості її висвітлення, з'ясувати інструменти впливу, які використовувала редакція для реалізації цієї концепції.

Об'єктом дослідження є чернівецький щоденник «Час» (1928–1940), що виходив у період румунської окупації, а предметом дослідження – змістове наповнення видання, зокрема проблема національної єдності, засоби її вираження.

На сучасному етапі немає окремого комплексного дослідження специфіки реалізації концепції національної єдності у редакційній політиці чернівецької газети «Час». Частково ця проблема по-

рушена у колективній монографії за редакцією Д. Квітковського, Т. Бриндзана та А. Жуковського [1], в історико-бібліографічному дослідженні М. Романюка та М. Галушко [5], у монографії М. Романюка [6], книзі С. Костя [2], дисертації Ю. Попович [4]. У цих працях підкреслено, що газета «Час» відіграла визначну роль у національному відродженні Північної Буковини міжвоєнного періоду та сприяла об'єднанню українців у національних змаганнях. Проте у них детально не проаналізовано особливості висвітлення проблематики національної єдності, засоби її вираження, застосування конкретного інструментарію.

Методи дослідження. Для досягнення означеної мети були використані такі наукові методи: аналіз та синтез; контент-аналіз (об'єктивний, системний опис наявного змістового матеріалу, який сприяв формуванню почуття національної єдності); класифікація (для виокремлення тематичних груп публікацій); порівняння (отождоження та виявлення закономірностей і відмінностей контентного масиву у випусках різних періодів виходу видання); узагальнення (для систематизації матеріалу та встановлення результатів дослідження). Зі спеціальних методів застосовано моніторинг (для формування вибірки матеріалів).

Виклад основного матеріалу. Короткий період «другого українського відродження» (1927–1937 рр.) на Північній Буковині настав унаслідок скасування румунською окупаційною владою військового стану та незначної лібералізації суспільно-культурної політики [1, с. 640]. Частково почало відроджуватися українське громадське життя: посилювався пресовидавничий рух, відновили свою діяльність деякі культурні товариства, театральні трупи, хори тощо.

Преса виступала потужним засобом впливу на різні прошарки українського суспільства, чинником самоорганізації українців. У вступному слові до читачів редакція «Часу» наголосила: «Мірило культурности, сили й життєздатности кожного народу – це друковане слово: книжка й преса. Преса не тільки важний культурний чинник, але также могучий засіб боротьби й оборони. І тому то кождий народ кладе велику вагу на розбудову своєї національної преси... коли подумаємо, що війна поглибила національну свідомість у всіх верствах нашого народу... то поява нашого часопису

під теперішню хвилю являється пекучою культурною й національною потребою. Цю потребу щоденної газети відчував кождий із нас, а доказ цьому — це ряд привітних писем, які отримав ініціативний комітет з усіх закутків Рومунії» (Слово до наших читачів. 1928. Ч. 1).

Перше число газети «Час» вийшло у світ 2 жовтня 1928 р. Однак у протоколі допиту Льва Когута (багаторічного редактора щоденника) зазначено, що «українська національна газета “Час” була заснована в місті Чернівцях у 1927 році українським національним діячем Глинським Теодосієм, який у цей час перебуває в місті Вама в Південній Буковині». Очевидно, підготовка до випуску видання була тривалою. Також неоднозначною є думка щодо останнього номера газети. Відомо, що останнє число, яке вийшло під редакцією Льва Когута, датовано 28 червня 1940 р., у день зайняття Буковини радянськими військами. Однак виявлено ще один випуск газети «Час», який вийшов 29 червня 1940 р. і містив лише новини інформаційних агентств. Хто і за яких умов випустив газету не відомо, на цей час Л. Когут уже був заарештований радянською окупаційною владою [8].

Газета виходила протягом дванадцяти років, кілька разів була на межі закриття, та все ж втрималася завдяки національно свідомим українцям, меценатам та жертвній праці редакторів. На початку коштів Т. Глинського не вистачало, щоб покрити видатки. У 1929 р. у зв'язку із скрутним фінансовим становищем, задля покращення матеріальної бази було вирішено створити «Видавничу Спілку газети “Час”», директором якої став Теодор Іваницький (директор промислової школи). Хоча було закуплено власну друкарню, та утримувати газету було вкрай важко. У червні 1938 р. видавництво трансформувалося в Акційну спілку. Серед членів цих структур були: Теодосій Глинський, Василь Дугчак (адвокат, член комітету Української національної партії (УНП), Іван Джулинський (священник із с. Ленківці), Еммануїл Турушанко (директор школи), Степан Проць (стоматолог), Михайло Івашко, Лев Когут (адвокат), Микола Вітан, Максим Глинський (лісівник, член комітету УНП), Ольга Гузар (голова товариства «Жіноча Громада»), Степан Левкович, Степан Тимчук (комерційний директор газети «Час») [1, с. 641; 8]. Як бачимо, українська інтелігенція Буковини добре розуміла

значення національної преси та всіма силами намагалася підтримати видавництво газети «Час». Власний щоденник був тією спільною справою, яка згуртувала та спонукала діяти в українських національних інтересах.

Біля редакторського керма газети у різний час стояли: В. Мегединюк, Ю. Сербинюк (генеральний секретар УНП), Л. Когут, М. Глинський. Співредакторами були також С. Пігуляк, К. Купчанко, О. Шипинський, Р. Когут (син Л. Когута), О. Турушанко (син Е. Турушанка) [6, с. 355; 8].

Програмні завдання часопису редакція виклала у статті «Наше завдання», вміщеній у першому числі, де зазначала: «Завданням своїм ставить собі щоденник “Час” інформувати читача про всі події в світі, державі й краю, стояти на сторожі прав українського народу, а через поширення й поглиблення національної думки, об'єднати духово всіх Українців у Рومунії, де вони й не жилиб». Редакція фіксувала факти про діяльність усіх українських політичних партій та намагалася об'єднати їх на базі спільних інтересів «усіх верстов українського населення в Румунії». Обіцяла відводити багато місця «економічним справам», а також містити «різноманітний зміст, літературну підбірку», чим намагалася «заступити українському читачеві чужомовні газети».

Уже з перших шпальт видавці задекларували часопис як консолідуючий орган: «“Час” противитиметься дальшому пагубному зріжничкуванню нашого народу і всіма силами стремітиме до об'єднання всіх українських гуртів. Для переведення цієї мети отворює “Час” свої сторінки для всіх Українців без різниці переконань, при чому з гори заявляє, що не допустить на своїх шпальтах ніяких особистих розрахунків, бо девіза нашого часопису є: єднати, а не роз'єднувати, будувати, а не руйнувати!» (Наше завдання. 1928. Ч.1).

Редакція позиціонувала щоденник як незалежний і безпартійний часопис: «Денник “Час” опирається виключно на власних силах отих свідомих своєї національності й своїх обов'язків українських читачів. Вони належать по своєму переконанню до різних політичних напрямків, одначе всі вони добрі українці. З цієї вже причини “Час” аніяк не може бути партійним часописом, а мусить подавати відомості про все, що діється серед українців. А на під-

ставі тих відомостей нехай собі кожний українець виробляє власний погляд на те, що діють українці, та й на те, що діється в світі такого, що впливає на положення української нації» (Двотисячне число. 1935. Ч. 2000). «Час» виходив із такими підзаголовками: «незалежний, безпартійний часопис» (1928–1932 ч. 1023), «незалежний денник» (1932 ч. 1024–1080), «незалежний часопис» (1932 ч. 1081–1940). Однак це не було цілком нейтральне, безстороннє видання – часопис був політично наближений до УНП, виражав її ідеологію, інформував про її діяльність, підтримував членів УНП у виборчих кампаніях, «визначаючи останню, як єдиного українського репрезентанта на політичному фоні» [1, с. 642].

Окрім того, серед найактивніших авторів часопису були діячі УНП: В. Залозецький (голова партії, посол до парламенту і сенату), Ю. Сербинюк (секретар, посол до парламенту), В. Дутчак (посол до парламенту), Л. Когут, А. Кирилів, І. Стрийський, І. Жуковський, Ю. Лисан, Р. Ясеницький, М. Вітан.

Стоячи на позиції об'єднання всіх національних сил, редакція закликала буковинських українців вступати до лав єдиної легальної української партії в Румунії та спільним фронтом боротися за свої права й свободи.

Газета «Час» була єдиним щоденником, який виходив у Чернівцях у 1928–1940 рр. Варто виокремити два періоди функціонування газети. Перший період – 1928–1937 рр., коли на Буковині було знято стан облоги, – доба «другого національного відродження» у краї. Другий – 1937–1940 рр., період військового стану авторитаризму та королівської диктатури. Хоча українська меншина в Румунії протягом усього періоду окупації відчувала стан облоги, зазнавала політичних утисків і румунізації.

Ключовим поняттям у редакційній політиці «Часу» була ідея єдності – щоденник відображав на своїх сторінках національну боротьбу українців. Різко реагував на виступи колаборантів, що розбивали єдиний фронт, чим шкодили українській спільноті та призвели до занепаду надбань «національного дорібку наших батьків» (Потрібно рук до праці. 1936. Ч. 2334). Автори публікацій вказували на брак патріотизму, низький рівень національної свідомості та відповідальності перед громадою тих депутатів-українців, які йшли у владу від різних румунських партій, а не творили єдиний

фронт УНП (Міноритар. Політичне нетямство чи брак національної совісти. 1933. Ч. 1222; Весняний В. Буряни на нашій народній ниві. 1933. Ч. 1224; ін.). «Брак патріотизму серед нашого народу ставить великі перепони його загальному поступові та єднанню для вищих цілей. Народові, що не відчуває щирої любови до своєї вітчизни, нічого не pomoже навіть його воля, самостійність. Він скоро втратить її знову, підпадаючи під чужу владу», – підкреслено в одній із статей. Автор закликає «кожну свідому одиницю» працювати для добра батьківщини, навчати ближнього, адже «патріотизм поширюється разом із просвітою у рідній мові, із пізнанням своєї власної історії, літератури та культури», спонукає селян читати і дбати про відповідне виховання своїх дітей (Брак патріотизму. 1933. Ч. 1229).

Рідна преса – це той чинник, «який найкраще єднає всю розкинену громаду в одну духову родину, керує нею згідно з загальним інтересом» [1, с. 640]. На цьому неодноразово наголошувалося на сторінках «Часу». Редакція закликала до об'єднання всі українські політичні сили навколо єдиного національного щоденника: «Один сильний, безпартійний орган всего українського народу Рومунії – це доказ, що ми тут живемо і тут є, як одна цілість, одна нація» (До українського громадянства. 1930. Ч. 372). Про силу впливу преси, яка здатна змінити хід історії, йдеться в аналітичній статті «В єдності сила» (1936. Ч. 2332). У ній підкреслено, що у недержавних народів преса є «поважною зброєю», «від її впливу на своїх читачів залежна в переважній частині доля цілої нації». Отже, редактори несуть відповідальність супроти своєї нації й повинні писати з обережністю, щоб «не знищити власні сили нації», а з іншого боку, враховувати, що її читають і чужинці, і вороги. Через те «Час» утримувався від радикалізму, за що йому дорікала особливо українська націоналістична молодь.

Аналізуючи гіркий досвід розбрату в українській історії та зважаючи на роль національної преси й поставлені завдання, редакція задля об'єднання українців намагалася примирити усі національні сили. Серед публікацій цієї тематики варто виділити статтю Й. О-ко «Слава во вишніх і мир між нами» (1936. Ч. 2343), у якій автор так розмірковує щодо різних поглядів поколінь: «Молодші мусять знати, що й старші колись палали, а може ще й тепер пала-

ють таким самим, святим вогнем, як і вони, і що без тих старших і вони не могли б бути тепер такими мудрими. Бо все росте поступово, чуда рідко коли лучаються»; «Наш націоналізм – це ланцюг усіх прагнень наших предків, всіх попередніх віків аж до сьогодні, це є вся добра наука і практика зібрана віками нашої історії». Основний меседж публікації – об'єднатися у боротьбі за національні інтереси, особливо на сторінках преси, адже «перед чужинцями тепер головним нашим представником є покищо тільки наша преса».

Своїми міркуваннями про необхідність припинення ворожнечі та об'єднання задля спільної мети поділився на сторінках «Часу» Роман Когут. Він наголосив, що «першою і найважливішою справою є згуртування і спільного порозуміння всіх українських політичних організацій і витворення національного проводу». На його думку, найгіршою вадою українців є роздор, з якого користають наші вороги. Через чвари «впала і княжа держава, так упав Мазепа, так одною з причин (бо було їх багато) був упадок української держави 1918-го року» (Когут Р. Міркування на часі. 1934. Ч. 1556). Інший автор, який ховався за криптонімом М. М., у передовиці «Власна сила» (1936. Ч. 2058) наголошує на тому, щоб використовувати власні сили, не шукати допомоги в інших, а особливо не укладати жодних договорів з ворогами. Силу народу вбачає у сильній організації, доброму проводі та дисципліні. «В організації єднаються сили, спрягаються для певного діла, для визначеної праці тай прямують до одної ціллі», – акцентує автор.

Провідною думкою аналітичних статей цієї проблематики була теза про те, що кожен українець має мислити і відчувати себе єдиною і невід'ємною частиною свого народу. Адже народ – це люди, які взяли на себе відповідальність, поручились один за одного, за майбутнє один одного, за майбутнє дітей. Зі сторінок газети лунали заклики до буковинців брати активну участь у громадському житті, вступати, підтримувати і розвивати українські товариства: «Є твоїм громадським і національним обов'язком усюди належати, де будується народня нова хата, до кожної будівлі додати й свою целинку – членський внесок чи пожертву» (Островський В. Громадянський обов'язок. 1933. Ч. 1600).

З метою об'єднання всіх українців в єдину громаду редакція «Часу» видавала щотижневий спеціальний випуск «селянського

числа», призначеного для селян. Матеріали публікацій сприяли формуванню та розвитку національної свідомості читачів, спонукали до праці на народній ниві, до об'єднання задля спільного добра: «До зєдинення й скординування усіх наших національних сил кличе нас ціла нація, “бо пора се великая єсть!”» (Христос родився. 1928. Ч.70).

Щоденник сприяв розвитку національного руху, закликав до гуртування «всієї української суспільности» у справі відновлення читалень, просвітніх установ, економічних інституцій. Редакція називала «Час» «оборонцем наших національних прав, але й также дзеркалом нашого народнього життя-буття», «йому прийшлося взяти, самозрозуміло, также ініціативу відродження нашого культурного, економічного й політичного життя в Румунії» (З Новим Роком! 1929. Ч. 74).

Часопис інформував українців Буковини про найголовніші світові події, розвиток українського життя на всіх українських етнічних землях, особливо у Румунському королівстві. Розглядалися такі питання громадського життя українців під Румунією: викриття політики дискримінації українців, захист їх прав, стан національної освіти, виховання української молоді, відродження, збереження та розвиток національної культури, економіка та господарювання, Церква і релігія.

Одним із найактуальніших завдань на той час для українців Буковини було зберегти свою самобутність. У публікаціях вказувалося на актуальні загрози національній безпеці українців: припущення й заборона української мови, фальшування історії, економічний тиск тощо. На сторінках «Часу» неодноразово лунали заклики до буковинських українців бути пильними, не піддаватися румунізації. Публікації щоденника не дозволяли «дріматися» національній свідомості буковинців, спонукали до обстоювання своїх прав та свобод (Українські народні заповіти. 1930. Ч. 655; Кирилів Антін. Загальне положення українців в Румунії. 1929. Ч. 287–290). Перед переписом населення, який відбувся у грудні 1930 р. в Румунії, «Час» опублікував заклик УНП до українців: «Тому коли хочемо, аби ми мали назад нашу школу з українською викладовою мовою, коли хочемо, аби признано права української мови в церкві, суді й адміністрації (тут і далі – усі виділення ред. – О. Т.), то му-

симо доказати при народочисленню, що тут живуть у к р а ї н ц і та що вони українського, а не румунського походження» (Чим важне народочислення для нас українців у Румунії. 1930. Ч. 655). Упродовж усього періоду видавання «Час» захищав українців від повної асиміляції.

Концепція згуртування українців знайшла своє відображення крізь призму публікацій про проблему румунізації релігійно-церковного життя (Православна автокефальна церква Рум. а правосл. Українці в Румунії. 1929. Ч. 114; Вука. Наші пан-отці. 1930. Ч. 392; Найскромніші жадання буковинських православних українців на церковному полі. 1930. Ч. 465; Воріг кривди. Оборона української справи у православної церкві на Буковині. 1932. Ч. 955; ін.). У матеріалах цієї тематики акцентовано важливість своєї української Церкви, яка відповідає українській ментальності і має культурно та духовно збагачувати народ. Наголошено на збереженні національної ідентичності українців у часи окупації через дотримання українських духовних традицій. Заслуговує на увагу розвідка з історії релігійно-церковного життя українців Буковини від XIV ст. до часу румунської окупації П. К. «Доля православних Українців на Буковині» (1930. Ч. 652–654).

Одним із найважливіших факторів єднання є мова. Редакція не раз містила заклики оберігати рідну мову, дбати про її чистоту: «Не допускайте, щоб осмішували й калічили українську мову!» (1931. Ч. 660); М. М. «Учім української мови» (1931. Ч. 710). У центрі уваги часопису – боротьба за рідну мову. Питання освіти рідною мовою було найнагальнішим. Автори численних публікацій закликали домагатися відновлення українських шкіл, створювати приватні навчальні заклади з українською мовою навчання; висвітлювали, як вирішувалося це питання у політичній площині (Бережін наш народність! 1929. Ч. 154; Селяне. Фальшування національності дітей в шкільній статистиці. 1929. Ч. 239; Городиський Теодор. Під теперішню хвилю. 1930. Ч. 368; Наші шкільні справи. 1930. Ч. 391; Др. Дутчак жадає української школи. 1930. Ч. 512; Карбулицький І. Колись а тепер. 1930. Ч. 655; В справі українських шкіл на Буковині. 1931; (н.к.). Школа а ми. 1931. Ч. 698; ін.). Автори публікацій наголошували на конечній потребі фахової освіти, опанування практичним ремеслом для незалежнення молоді «від

праці в бюрових установах», в яких українців звільняли чи спонукали ополячитися (в Галичині), румунізуватися (на Буковині) (Великанович Д. Наші діти в середніх школах. 1934. Ч. 1619).

На сторінках газети питання виховання дітей трактується як справа національної ваги. Виховання молодого покоління в національному дусі, роль сім'ї, батьків, школи у формуванні духовно-моральної, відповідальної, мислячої, корисної для суспільства особистості, носія національних цінностей та стійкості переконань — провідні аспекти цієї проблематики. Про це писали і самі редактори, і дописувачі газети (Блажкевич І. Не дайте дітям дармувати. 1930. Ч. 456; М. Ст. Родина. 1934. Ч. 1553; Національне виховання. 1936. Ч. 2338; ін.). Так, у статті І. С. «Де єдність там сила, де сила там перемога» (1930. Ч. 372) підкреслено, що проблема матеріальних нестатків не повинна зупиняти українське суспільство у боротьбі за виховання своїх дітей «в рідній мові» та національному дусі, і наголошено на важливості й необхідності виховати достойних провідників українського народу. Бути свідомими свого покликання перед народом, формувати у душах дітей національні почуття, виховати нове покоління очільників закликає жінок-буковинок І. Луговець у статті «Про національне виховання» (1931. Ч. 675).

Розуміння редакцією ролі жінки у суспільстві як берегині культурної спадщини, вихователки провідників нації тощо засвідчують публікації тематичної сторінки «Жіноче Діло». Сторінка, репрезентована чернівецькою організацією «Жіноча Громада», спонукала українське жіноцтво до праці на народній ниві. Статті присвячено питанням відродження товариства, жіночої преси, зв'язкам із жіночими організаціями в Галичині і за кордоном. Ідея єдності знайшла й тут своє відображення: «Серед трагічного поділу національного організму кількома кордонами – ми, українські жінки, дамо доказ живої єдності Нації. Серед жахливого організаційного й ідеологічного розбиття громадянства всередині, дамо приклад підпорядкування всіх розбіжностей наших думок та інтересів вимогам Найвищого Національного Ідеалу» (Українська Жінко! 1934. Ч. 1577).

Провідником на шляху до національної єдності завжди виступала література. Проза та поезія українських творців художнього слова духовно єднала українців, долаючи кордони. Добірка худож-

ніх творів здійснювалася за критерієм патріотичного спрямування, вони здебільшого друкувалися під рубрикою «Фейлетон». У газеті вміщено твори Т. Бордуляка, Ірини Вільде, І. Воробкевича, М. Гоґоля, С. Лакусти, К. Ластівки, О. Маковея, І. Нечуя-Левицького, В. Стефаніка, Лесі Українки, М. Хвильового та багатьох інших.

Важливу роль у формуванні суспільної думки про національну єдність відігравали наукові статті, теоретичні розвідки історичної тематики, адже пам'ять про своє коріння будить прагнення до національної єдності та відновлення державності (Донцов Дм. Маса і провід. 1930. Ч. 504–506, 508–512, 514, 518–521, 523–527, 529; Поняття націоналізму. 1930. Ч. 537; вт. Передвоєнні румуни про українців на Буковині. 1931. Ч. 666; вт. Українці в Румунії. 1931. Ч. 712–714, 724, 726, 732, 735; Карбулицький І. Світова війна а ми. 1931. Ч. 854; Його ж. Бресть Литовський. 1932. Ч. 956).

Багато публікацій засвідчують, що традиції державності Україна успадкувала від Русі, та відображають національно-визвольні змагання на різних етапах української історії. До прикладу: Ластівка К. «Біла Хорватія а прикарпатські Українці» (1929. Ч. 82); Бобикевич Клавдія «З нашої славної давнини» (1930. Ч. 468, 473, 479, 485, 490, 495, 502, 507, 514, 516, 522, 528, 534, 540, 546, 551, 563, 568, 574, 580, 586, 592, 598, 604); «Гетьман Пилип Орлик» (1930. Ч. 379, 385); вт. «Наддніпряньська Україна» (1931. Ч. 697); Геродот Д. (псевд. Д. Івашини) «Кінець Мазепи» (1931. Ч. 727, 729–730); Стрийський Ів. «Назва “Русь” і “Україна” у світлі найстарших історичних джерел» (1932. Ч. 1205); «Український князь Святослав Завойовник» (1933. Ч. 1225); «У десятиліття народнього зриву» (1928. Ч. 26); «Сторінка з боротьби за український університет у Львові» (1933. Ч. 1230–1232).

Вшанування пам'яті визначних політичних, культурних діячів, письменників, вчених українського народу було невід'ємною тематичною частиною публікацій українського щоденника для підсилення в українців Буковини почуття єдності з усім українським народом (Луговець І. «Микола Дмитрович Леонтович» (1931. Ч. 675); Селешко М. «Ювілей нашого визначного громадянина в Берліні» (про З. Кузелю) (1931. Ч. 676); «”Святочна академія” в пам'ять шістьдесятиліття Лесі Українки» (1931. Ч. 703); «Поклін діячеви преси» (передрук із «Діла» про В. Барвінського) (1933.

Ч. 1237); «Шанування Симона Петлюри в Румунії» (1934. Ч. 1618); «Василь Стефаник» (1936. Ч. 233); ін.). Багато публікацій присвячено О. Кобилянській, Л. Когутіві, Б. Лепкому, О. Руснаку, В. Сімовичу, С. Смаль-Стоцькому, І. Франкові, Є. Чикаленку та іншим. Таким чином, газета пропагувала всеукраїнську національну думку.

Одним із ключових чинників національної консолідації виступає національна культура «як духовно інтегруюча сила, що сприяє духовному пробудженню та згуртованості нації» [3, с. 150]. Тож зі сторінок щоденника не сходили повідомлення про розвиток театрального, художнього, музичного мистецтва, кінематографічні новинки, поради щодо читання, списки рекомендованої літератури тощо.

Публікації часопису нагадували читачам про необхідність пізнання традицій, залучення молоді до вивчення та збереження культурної спадщини свого народу, пам'яток матеріальної та духовної культури Буковини, звичаїв свого села й українського народу загалом, сприяти формуванню у дітей національної свідомості, любові до рідного народу. Зокрема, Л. Бурачинська закликає підтримувати народне мистецтво, влаштовувати виставки, організовувати школи народного промислу, жінкам радить учитись вишивати різними техніками, збирати «взори» для себе і для музею, сільським жінкам передавати свої знання (Наше народне мистецтво. 1930. Ч. 369). На сторінках газети друкувалися пізнавальні статті про народне вбрання, українські писанки, українські народні інструменти (Л. Л. «Народні строї» (1930. Ч. 436); Ластівка К. «Походження і значіння наших писанок» (1930. Ч. 457); Павленко М. «Для нашого відродження» (1934. Ч. 1582–1583). Зокрема, низку статей присвячено таким інструментам, як кобза та бандура: Дутка О. «Значіння кобзи в укр. народа» (1929. Ч. 147); Гаврилюк Ілько «До справи відродження бандури» (1929. Ч. 172–173); Ємець В. «Яка кобза є українським національним інструментом» (1929. Ч. 214, 216–219); ін.

З метою сприяння зміцненню національної єдності, гуртуванню різних соціальних верств у «Часі» відслідковано розвиток різних культурних громад краю, подано короткі відомості про діяльність просвітнього товариства «Народний Дім», студентських – «Чорноморе», «Запороже», музичного – «Кобзар», спортивного – «Довбуш»

та ін. Особливо багато інформації вміщено про діяльність чернівецького «Українського Театру». Газета формувала духовний потенціал читачів, ознайомлюючи їх з українським культурним рухом на Буковині та за її межами, зосереджуючи увагу на етнічній спільності українського народу.

Видавці газети виховували своїх читачів в українському національному дусі, заохочували до читання, розповсюдження української книжкової продукції та преси («Читайте українські книжки!» (1931. Ч. 717). Під рубрикою «Нові книжки» подавалися анотації, інколи – відомості про авторів чи короткі літературно-критичні зауваги. Також містилися огляди української преси Закарпаття, Галичини, Великої України та іноземної, зокрема румунської (у публікаціях яких висвітлювалося українське питання). Дбаючи про самоосвіту своїх читачів, редакція завжди подавала списки рекомендованої літератури, серед якої переважали твори історичної тематики, особливо з історії визвольних змагань 1917–1921 рр. Ось взірць оголошення про книжкові новинки: «Хто цікавиться історією визвольної боротьби України за свою державну незалежність та творами красного письменства, що своїм сюжетом мають “Визвольну Боротьбу”, той може свою цікавість задовольнити набувши такі книжки...» (Для всіх цікаве! 1931. Ч. 661). Державотворча ідея була однією із ключових у редакційній політиці газети «Час».

У часописі багато місця відведено публікаціям економічної тематики, адже «підставою кожної здорової нації — це її економічне життя» (Наше життя. 1928. Ч. 1). У контексті національної єдності порушувалися питання економічного розвитку буковинських українців, організації кооперативів, підтримки українського виробника, фінансової підтримки товариств тощо («Певний шлях до економічного визволення» (1930. Ч. 416); СухOVERський, д-р «Кооперативні спілки» (1932. Ч. 1205); «Не забуваймо за свій обов'язок» (1934. Ч. 1583); Корчинський Мих. «В народніх рухах воскресення народу» (1934. Ч. 1578); Луцишин І. «Чому українська торгівля і ціле організоване українське суспільство повинні за всяку ціну ділом піддержувати рідний промисл» (1936. Ч. 2340). Аналізувалися проблеми тогочасного економічного становища українців у Румунії, пропагувалася думка економічної незалежності українців як базової основи політичної незалежності (М. Г. «Економічна си-

ла – найкращий відпір денационалізації» (1930. Ч. 614–615, 642); Стрийський І. «Бороніть Буковини» (1931. Ч. 663). На господарські теми містили статті Когут Л. («Хліборобський порадишник») (1931. Ч. 663); «Поміркуймо, як хліборобам ратуватися» (1931. Ч. 669); ін.), Н. Л. під рубрикою «Місячник для пасічника» (1934) та ін. У газеті постійно друкувалися рекомендації з ведення господарства, деякий час – під рубриками «Часть господарська», «Добрі поради». Рубрика «Свій до свого» містила оголошення про надання послуг і товари комерсантів-українців.

Частину газетної площі займали тематичні сторінки: «Студенські Вісти», «Жіноча Доля» («Жіночі Вісти»), «Жива Старовина». У січні 1929 р. редакція видала додаток «Український цвіт» для дітей.

Видавці ставили собі за мету «зробити “Час” необхідним часописом для кожної укр. одиниці» (Наше завдання. 1928. Ч. 1). Відблиск національного життя українців у Румунії забезпечували дописувачі із різних теренів краю (з українських земель, що відійшли до Румунії, були: Ізмаїльський, Аккерманський та Хотинський повіти Бессарабії, Північна Буковина і частина Мармарощини – Сигітщина на Закарпатті). Про це свідчать листи в редакцію із подякою від селян, зокрема з Бессарабії. Під рубрикою «Дописи» вміщено інформацію про стан справ у школах, читальнях, про виступи аматорських гуртків, хорів тощо. Також «Час» пропагував національну думку, надсилаючи безкоштовно у різні куточки окупованої Румунією української землі не лише газету, а й книжки українською мовою з проханням поширювати їх серед населення, спільно читати, обговорювати (Листування адміністрації. 1929. Ч. 108). Редакція намагалася підтримувати тісний зв'язок із читачами, друкувала їх дописи, відповідала на запитання. «Час» пробивався в усі провінції Румунії, де були українці: на Бессарабщину, Мармарощину, частково в Банат та Добруджу. Дописи з цих регіонів свідчили про пробудження національної свідомості та соборницьких почуттів. На своїх сторінках газета інформувала про культурне життя у цих регіонах. У 1935 р. щоденник закликав допомогти голодуючим Бессарабії, у Чернівцях було створено «Український допомогівий комітет для Бессарабії» (Український Допомогівий Комітет для навіщених голодом у Бессарабії. 1935. Ч. 1987). Інфор-

мував часопис і про «просвітянські» відвідини українськими студентами та «Українським Театром» із Чернівців українських поселенців у Добруджі. Під рубрикою «Переписка зі всіма і для всіх» редакція комунікувала з читачами на різні теми: від господарських до політичних. Присутність численних дописувачів з провінції свідчить про те, що «Час» виконував не лише комунікативну функцію, а й об'єднувальну.

Важливим моментом у консолідації українців усіх земель є постать Т. Шевченка. Шевченкіана широко представлена на сторінках «Часу». Серед публікацій цієї тематики мають місце поезії самого письменника та присвячені йому поетичні рядки, аналітичні статті про значення поета для української нації, інформація про святкування шевченківських днів у різних куточках Буковини та на всіх землях, де перебували українці. Серед них варто виділити статті: Лакуста С. «Про національно-політичний світогляд Тараса Шевченка» (1931. Ч. 716); Смаль-Стоцький С. «Т. Шевченко – співець самостійної України» (1936. Ч. 2341); «Книга, що повинна бути в кожній хаті» (1934. Ч. 1552); «Большевичення та московщення Шевченка» (1934. Ч. 1502). Матеріал добирався скрупульозно, концепція якого полягала в націєтворчій ідеї Т. Шевченка. Так, редакція вмістила доповідь О. Мегединюка, виголошену на шевченківському святі у Чернівцях, на тему «Т. Шевченко будитель нації» (1929. Ч. 134), у якій доповідач ідею самостійної України виділяє як головну у творчості Кобзаря: «Тим то поезія Тараса Шевченка прометейська, котра не збагнутою тайною людської творчости, людського мозку пряла думки про вільну Україну та вільний народ».

Редакція газети намагалася згуртувати українське населення Румунії навколо спільних цінностей та спільної мети. Ідеал соборності українських земель виступав визначальним чинником національної консолідації. Редактори бачили перспективу України соборної та розуміли, що до цієї мети може прийти об'єднана духовно нація. Генетичне прагнення буковинців до територіального й духовного єднання з Україною підкреслив А. Жуковський: «Однією з найпритаманніших рис історії Буковини та психіки українських буковинців – це їхній беззастережний поборницький нахил до всього українського. Це велике почуття солідарности й одности у всеукраїнських цінностях йде у парі з природнім прив'язанням до

своєї вужчої батьківщини — Буковини. Обидва, як здавалося б на перший погляд, виключаючи себе становища, завжди знаходили в минулому щасливу розв'язку завдяки здоровій оцінці вартостей, безмежній мертвенності та відданості українському Центрові. Буковина завжди розуміла, що без вільного Києва не бути і українським Чернівцям» [1, с. 386].

Часопис пропагував соборницьку, державотворчу ідею, вміщуючи аналітичні статті власних авторів, передруки з провідної української преси по різні боки кордону, замітки, репортажі тощо. Єдиною запорукою досягнення національної мети є принцип «соборності думки», тобто «об'єднані зусилля українського національного колективу», – запевняє автор статті «Соборність слова й соборність чину» (1929. Ч. 276). Основною підвалиною національних сил є соборність, яка повинна опиратися на єдиний «найвищий загально-національний» меті – відбудові української держави, запевняє К. Новотворський у циклі статей п. н. «Соборність і визволення» (1932–1933). Основні акценти цього автора звучать так: «Шлях до кожної з українських земель провадить через Київ»; «Соборність на українських землях треба виплекати завчасу, а соборників виховати». Під соборністю публіцист розуміє консолідацію усіх політичних, творчих та інших сил українського народу на своїх етнічних територіях заради спільної мети. «Лише засада соборности дає зміст і доцільність кожному дрібному чину щоденної праці. Лише вищі потреби соборної державности підносять дрібну органічну роботу на рівень значного національного чину і захищають від упіднення та угодовства щоденну політичну боротьбу за краєві потреби», – підкреслив К. Новотворський (1933. Ч. 1211).

Порушує й аналізує питання української державності І. Стрийський у статті «Що нам дала війна» (1929. Ч. 86) та підкреслює, що «передумовою всякої держави є свідомо державна нація, і лише на національно свідомім народі може опертися держава, що є сама по собі організацією людей зі спільними інтересами... бо націю в'яже спільна рідна мова, спільна минувшина... та безліч інших спільних чинників». Отже, національна свідомість є духовною підвалиною національної єдності та самостійності.

Публікації з нагоди річниць Акту злуки були невід'ємною частиною щоденника у пропагуванні національної єдності. Редакція

дуже старанно добирала матеріал. Варто виділити думки тогочасних авторів щодо значення 22 січня 1919 р. в історії українського народу, як-от: «Байдуже як довго тривало це обеднання довкола Самостійної Української Держави, але важне те, що такий акт відбувся» (Благодір О. Великі роковини. *Додаток до 100-го числа «Часу»*. 1929); «І соборности суть не в тому лиш полягає, щоб всі українські землі до купи зібрати, але щоб і дух один в народу на всіх землях вітав» (Свято самостійности й соборности. 1929. Ч. 97); «22. Січня це для нас Свято Надії, що ті творчі сили народу, котрі в 1919 р. злучились і до нині на перекір обставинам міцніють, вже при новім ударі дзвонів Софійського Собору, будуть навіки рішати: Не пора, Москалеви й Ляхові служить!» (22. Січень. 1933. Ч. 1230).

«Час» завжди пильно стежив за змінами на міжнародній арені. Коли повіяло запахом війни, газета на своїх сторінках будила свідомість, закликала до єднання всіх національних сил бути напоготові, коли виникне можливість відвоювати свою державність: «Одинока зброя українського народу – це його єдність, однодушність та непереможна воля стати паном у своїй хаті, відзискати утрачену волю й здобувати собі ні від кого незалежну українську державу» (Неріздвяні думки про Різдво. 1936. Ч. 2341). Пророчими були роздуми щодо «воз'єднання» України в межах Радянського Союзу: «Бо ж ясно, що перемога Росії довела б, правда, до соборности, але водночас і до ліквідації української державницької думки на цілі покоління». Автор закликає до єднання і недопущення «розшматування живого українського організму» (В єдности вся сила. 1936. Ч. 2332).

Про незнищенність ідеї української державності голосила передовиця «Річниця Берестейського Мира» (1929. Ч. 105): «Коли тому одинадцять літ самостійність України була більше на папері, то сьогодні вона є в свідомості й серці кожного українця на цілім просторі України», ворогам «вдалося поневолити територію, але не вдалося вбити ідею державної незалежності в українських масах».

Видавці «Часу» усвідомлювали, що державотворення немислиме без національної ідеї, а також без національної свідомості, національної освіти, культури, духовності, які повинні об'єднувати та згуртовувати суспільство. Щоденник вселяв надію на позитивні зміни у житті українців, запалював дух боротьби. Газета не

підтримувала радикальні методи, та все ж стояла на варті інтересів українців, їх духовного єднання, долаючи кордони та всі перешкоди. «Від державницького способу думання “Час” не відступатиме й надалі, – запевняла редакція, – й не буде піддаватися ніяким нанесеним із чужих таборів впливам, вірячи, що тільки поважне трактування всіх справ личить часописові нації, якій провидіння судило в недалекій уже майбутності бути між першими – вільними між вільними – в сімі великих націй» (Двотисячне число. 1935. Ч. 2000).

Суть української національної єдності «Часу» полягала у консолідації духовного і культурного життя, нівелюванні регіональних бар'єрів. Виконуючи окреслені завдання, редакція намагалася підтримувати зв'язок зі всіма групами українського народу, розкинутого по світу, та ознайомлювала читачів із важливими подіями українського життя на всіх українських землях. Чимало матеріалів часопису були передруками з різних як українських, так й іноземних періодичних видань Румунії, Галичини, Чехословаччини, радянської України, європейських країн, США або були побудовані на огляді та аналізі конкретних публікацій з доповненням власних коментарів. Часопис інформував про політичну ситуацію, національні змагання українців, стан освіти, висвітлював діяльність наукових, студентських, спортивних, жіночих організацій, різні культурно-мистецькі заходи, ознайомлював з науковими й культурними досягненнями українців по всьому світу, особливо у Великій Україні, Галичині, на Закарпатті та інших етнічних українських територіях. Щоденник не оминав увагою будь-які вияви гуртування українців у різних сферах громадського життя у різних регіонах світу: «Свято проголошення соборности українських земель в Празі» (1929. Ч. 96); Близнюк Кузьма, др. «З Українського Наукового Інституту в Берліні» (1929. Ч. 323); О. Л-ко «Українські малярі в Парижі» (1931. Ч. 662); «З життя укр. студентства в Парижі» (1931. Ч. 720); «З життя українського студентства в Бельгії» (1932. Ч. 968), «Пластовий гурток “Україна”» (1934. Ч. 1503), «Великий успіх Українського хору» (1934. Ч. 1602); ін.

Інформація про український політичний, громадсько-культурний рух за межами Румунії часто друкувалася під рубриками: «По світі», «Західна Україна», «Закарпатська Україна», «Велика Україна», «Вісті з України», «Українці в Америці», «Українці в Франції»

тощо. У 1936 р. рубрика «На всіх українських землях» містила підрубрики: «Радянщина», «Польща», «Закарпаття», «Німеччина», «Америка».

Духовний аспект єднання з центром України проявився у публікаціях про «більшовицький рай»: колективізація, бунти селян, голодомор, масові арешти, репресії тощо («Проти московського червоного терору» (1930. Ч. 369); «Терор і дальші арешти на Україні» (1930. Ч. 374); Данько М. (псевд. М. Троцького) «Колективізація самостійних господарств – це вивласнення України» (1930. Ч. 422); «Як нищено українську автокефальну церкву» (1930. Ч. 423); «Голод на Україні» (1932. Ч. 1206); «Творить ділом, а не словами Соборну Україну!» (1933. Ч. 1230); «Пацифікація Кубані» (1933. Ч. 1232); «Україна в боротьбі з Московщиною за свою незалежність» (1934. Ч. 1528); «Большевицький терор на Україні» (1935. Ч. 1763). Ці матеріали формували громадську думку, викликали співчуття та спонукали буковинців об'єднуватися і простягнути руку допомоги братам-наддніпрянцям.

Привертають увагу аналітичні статті про радянську владу та її методи управління, як-от: Данько М. «Зворот в українсько-московській боротьбі» (1930. Ч. 374); Геродот Д. «У чому большевицька небезпека?» (1930. Ч. 413); Данько М. «Кріпацька держава» (1931. Ч. 662). «Щоб забезпечити своє існування і своє панування в завойованій землі, окупантам треба за всяку ціну зломити активний і неперестанний спротив українського народу, знесилити його, виснажити вкрай тіло нації, вбити її душу», – підкреслено у передовій статті «Невизволена Україна в ярмі большевицького націоналізму» (1934. Ч. 1615). Б. Дніпрянський у своїх роздумах про сутність більшовицької політики підсумовує: «Але навіть жах терору має свої межі. І нема сумніву, що в слушний час українські маси скажуть своє рішуче слово та збройною рукою викинуть насильників за межі своєї батьківщини» (Політична боротьба на Совітській Україні. 1931. Ч. 673).

Будь-які прояви зв'язків буковинців з українцями з інших етнічних територій трактувалося румунською владою як «українська ірредента». Однак, попри переслідування та заборони, «Час» намагався підтримувати той зв'язок і блискавично реагував на всі події, що відбувалися під радянською, польською, чеською та угорською окупацією.

Залучаючи нових передплатників, редакція так представляла газету: «"Час" є самотнім українським щоденником в Румунії й тому кожен українець повинен його мати у себе дома; інформує як і кожна чужа газета про всі події в світі, в державі й краю; інформує крім того про життябуття українців на всіх областях і на еміграції; ширить національну свідомість між українським народом в Румунії; бореться за права українського народу в Румунії; боронить нас перед виродженням; будує, а не руйнує і тому був би я ворогом свого народу, своїх дітей і внуків, колиб не передплачував і ширив "Час"; поборює незгоду а ширить згоду між українцями» (Чому я передплачую "Час"? 1931. Ч. 660).

У період військового стану, авторитаризму та королівської диктатури 1937–1940 рр. «посилилася дискримінація українського населення Північної Буковини» [6, с. 444–445], зазнала переслідувань і українська преса. «Час» був єдиним часописом, який не був закритий, але цензури не уникнув. Варто згадати знакову подію 25 березня 1937 р. у Чернівцях. Учасники святкової академії, присвяченої Т. Шевченкові, засвітали румунський національний гімн, яким відкривалося свято. Було проведено масові арешти. Редакція «Часу» вкрай негативно відреагувала на такі дії української молоді, вказавши на «незмірні шкоди» для українства: «Влада позабронювала всякі сходи, наради, засідання, відчити, виклади, театральні представлення й концерти. Які ще будуть наслідки дурного виступу нерозважного молодця, не знати» (Заломився. Наслідки жалюгідного випадку на Шевченківському Концерті. 1937. Ч. 2417; Невинні жертви не на добро, а на шкоду української нації. 1937. Ч. 2418). «Час» друкував звіти із судових засідань процесу у цій справі («Процес перед воєнним судом у Чернауць» (1937. Ч. 2437–2441, 2443), поки влада не заборонила. Редакція змушена була перервати цикл публікацій цієї тематики і заявила: «Як не закінчено друком зачатої статті в "Часі", як забагато оголошень, а замало вістей про наші рідні справи, то заряд просить шановних передплатників не писати, чому воно так, не нарікати, а подумати собі спокійно й погодитися з тою думкою, що воно наразі **мусить бути так**» (Від заряду денника «Час». 1937. Ч. 2448).

Дослідник буковинської преси М. Романюк констатує, що «з того часу щоденник опублікував мало серйозних українознавчих

статей, бо з кожним днем посилювався тиск румунської окупаційної влади на будь-які прояви свідомого українського життя в краю» [6, с. 452]. Однак, незважаючи на вимушене лояльне ставлення до уряду, редакція все ж не сходила з українських національних позицій та намагалася тримати лінію ідеї консолідації всіх українських сил, що залишалося концептуальною засадою програми часопису: «“Час” старанно виминає все, що могло б розсварити український нарід. Не троюдить один проти других. Хочемо бути одною великою родиною між іншими народами» (Українська держава буде, бо мусить бути в інтересах світа. 1937. Ч. 2349).

Ідея національного єднання українців в соборну державу виразно простежується у редакційних статтях (передовицях) 1937–1938 рр., у статтях А. Яковліва («Історичні традиції української державності» (1937. Ч. 2387–2388, 2390–2394), (к. б.) («Політичний устрій Української держави – річ другорядна» (1937. Ч. 2352–2353), О. Павлюка («Державний провід УНР і організаційні питання» (1937. Ч. 2456–2460, 2462), Д. Геродота («Життя й чин Симона Петлюри» (1937. Ч. 2460), «Україна копає могилу Москві» (1938. Ч. 2647) та ін.

У цей період багато місця на шпальтах газети займала інформація про політику румунського уряду, світові події, загрозу війни. Особлива увага була звернена до громадянської війни в Іспанії, політики Німеччини, Радянського Союзу. Часопис негативно ставився до більшовизму та комуністичних ідей.

Усе ж українська тематика займала чільне місце на сторінках щоденника. Характерними були рубрики: «Українські вісті», «Що діється між українцями», «По українцями заселених землях», «З життя совітської України», «Україніка», «Українці за океаном». Про те, що українська тема актуальна в Європі, свідчили публікації: «Україніка в англійській пресі» (1937. Ч. 2361), «Україніка в чужомовній пресі» (1939. Ч. 2919), «Українознавство в паризькій Школі східних мов» (1939. Ч. 2940), «Україніка в швейцарській пресі» (1939. Ч. 3039) та ін.

«Час» постійно інформував про події в радянській Україні. Часопис єднав буковинців з усіма українцями по різні боки кордону через інформаційні, історичні, критичні статті, замітки, дописи на кшталт: «Гоголь зняряддя московщини і большевизму» (1939.

Ч. 3001), Несторович В. «Не забудьте, що нас на Зеленому Клині 70 відсотків» (1939. Ч. 3003), Данилюк Іван «Теперішній стан православної церкви під большевиками» (1939. Ч. 3013–3014, 3018–3019).

З посиленням цензурного тиску писати відверто ставало дедалі важче. У 1938 р. від ч. 2703 за 5 квітня «шапку» почали друкувати румунською мовою. Однак щоденник «ніколи не збочував й не йшов на чужі послуги» [1, с. 647]. У часі жорсткого контролю було неможливим наповнити часопис бажаним змістом, тому редактор вдавався до маленьких хитрощів. Під рубрикою «Фільм» друкувалися статті на політичні теми з українського життя, поетичні рядки, нотатки Дністрового Щупака (псевд. Олександра Ковальського), вибірки із преси з його коментарями, часто в сатиричній формі, за якими ховалася інформація про національне культурно-громадське життя в краю та на інших окупованих українських територіях, нагадування про історичні події, особливо з часів визвольних змагань українського народу від Мазепи до селянських повстань у радянській Україні (Нар-Дім. 1939. Ч. 2919; Крути. 1939. Ч. 2941; ін.). Автор наголошує на невмирущості української ідеї, немарності пролитої крові та закликає «підійматися до волі» (Послідня невдача? 1939. Ч. 2928).

Публікації про видатних українців не дозволяли «дрімати» свідомості буковинців, зокрема такі, як: С. Л. «Ілько Гаврилюк (1939. Ч. 2918–2919); «Сергій Шелухін» (1939. Ч. 2923); Білецький Л. «Олександр Олесь» (1939. Ч. 2924); «Кореспондент “Матен”-у про Митрополита Шептицького» (1939. Ч. 2939); Бобикевич Кл. «Кирило Устиянович» (1939. Ч. 2965–2970); -н.-й. «Іван Котляревський» (1939. Ч. 2968) та ін.

Про те, що редакція і надалі стоїть на соборницьких, державницьких засадах (у 1939 р.), свідчать такі публікації: «22 січня — день Музею Визвольної Боротьби України» (ч. 2930); Герасимович І. «За Державність Карпатської України» (ч. 2931, 2933–2936, 2938); Борщак Ілько «Полк Григора Орлика» (ч. 2927); «20-та річниця гуцульського зриву» (ч. 2929); Ковальський М. «Своїм шляхом (нарис української сучасности)» (ч. 3035, 3037–3039, 3072–3074, 3084–3085); «230-ліття битви під Полтавою» (ч. 3080–3081, 3083–3084); Олтяну Олександрю «Карпатська Україна, а не Рутенія чи Росія» (ч. 2992).

Ідея національної єдності та державності передається через призму публікацій про події на Закарпатті (1938—1939 рр.). Кожне число містило замітки, статті цієї тематики, згодом – рубрику «З Карпатської України», матеріали якої інформували про змагання українців Срібної землі. Матеріали про пробудження української національної свідомості по селах Закарпаття, переслідування угорцями активних представників українського населення, про боротьбу за українську школу тощо підбадьорювали буковинських українців, запевнювали, що боротьба за українську державу, за волю не припинилася, вона триває і потрібно готуватися («Новинки з Карпатської України» (1939. Ч. 2918); «Уряд Карпатської України перебирає державне майно» (1939. Ч. 2919); ст. О. Т. «Нова столиця Карпатської України розбудовується» (1939. Ч. 2919); ст. «Прем'єр о. др. Волошин обняв протекторат над “Карпатською Січею”» (1939. Ч. 2926); «Підкарпатська Україна проголошує свою повну самостійність» (1939. Ч. 2978); «Преса в Карпатській Україні» (1939. Ч. 2978). Редакція уважно стежила за перебігом подій визвольної боротьби на Закарпатті: «В Карпатській Україні йдуть бої» (1939. Ч. 2981); «Трагедія Карпатської України» (1939. Ч. 2983); «Величезні жертви за волю Підкарпатської України» (1939. Ч. 2983); «Трагічні дні в Карпатській Україні» (1939. Ч. 2984); Голіян Роман «Мадяри під Хустом – зрада Словаків» (1939. Ч. 2984); «Вісти про втікачів з Карпатської України» (1939. Ч. 2987) тощо.

«Час» невтомно слідував поставленим завданням, а саме: бути консолідуючим органом, який би об'єднував українців усіх земель, де б вони не жили. Серед публікацій цієї тематики – повідомлення про просвітний рух у Бессарабії (Ш. М. З Буджацьких степів. 1939. Ч. 2944), діяльність товариства «Руська Бесіда» (під рубрикою «Театер», яку тривалий час вів А. О. Д.), політичні події у Галичині (Українська дискусія в польському сенаті. 1939. Ч. 2946), події у радянській Україні (Переслідування робітників у копальнях Донбасу. 1939. Ч. 2955; В Савітській Україні святкували Великдень не зважаючи на переслідування церкви. 1939. Ч. 3012; Данилюк Іван, о. Теперішній стан православної церкви під большевиками. 1939. Ч. 3015, 3017–3019; Нове знущання над українською мовою в УРСР. 1939. Ч. 308). У світлі висвітлення прагнення буковинських українців бути в єдності з рештою українського народу у газеті

вміщено відомості про життя українців на еміграції: «З Музею Визвольної Боротьби України в Празі» (1939. Ч. 3003); «Шевченківські дні у Празі» (1939. Ч. 3010); «Ювілей хрищення Руси-України в Римі» (1939. Ч. 3035). В окремих числах матеріал систематизовано під рубриками: «З українського життя в Галичині», «З українських справ в Англії», «Вісти з З.У.Н.», «В УССР».

Через замітки, рекламні оголошення, анонси театральних вистав редакція інформувала читачів про національне громадсько-культурне життя в краї.

Господарська тематика не сходила зі сторінок «Часу». У виданні функціонували рубрики «Господарські ради», «Практичні поради» тощо. Містилися повідомлення про розбудову кооперативного руху в Галичині (О. Б. Українська кооперативна фільма. 1939. Ч. 2937; -н.-к. Цінне признание ромуна українській кооперації. 1939. Ч. 2920).

Важливим елементом у зміцненні національної свідомості та єдності є друковане слово. Редакція відводила достатньо місця на сторінках «Часу» для популяризації українських книг, періодики. Бібліографічні огляди були невід'ємною частиною матеріалів щоденника. Також редакція друкувала списки літератури, яку можна було придбати в адміністрації «Часу».

Шевченківська тема була надзвичайно важливою для реалізації редакційної політики, особливо у період заборон і конфіскації. Варто звернути увагу на матеріали, вміщені у березневих числах 1939 р.: біографічна розвідка про Кобзаря (У сто двадцять п'ять роківковини уродин Тараса Шевченка. Ч. 2972), літературно-критичний огляд збірника творів Т. Шевченка у 16 томах, яке підготував Український науковий інститут у Варшаві (Велич Тараса Шевченка як людини, письменника і мистця. Ч. 2972). Акцентовано уривок зі вступу до другого тому, вибраний автором статті «Велич Тараса Шевченка як людини, письменника і мистця»: «Не якусь містично-романтичну, а живу, реальну Україну показує нам поет та показує шляхи до її визволення». Редакція також повідомляла, що це видання можна придбати і в Румунії, у Д. Геродота в Бухаресті (Повне видання творів Т. Шевченка. Ч. 2973). У статті «У Шевченківські 125. роковини уродин» (ч. 2973) лунає заклик: «Борітеся – поборите, / Най Бог помагає...».

Ці публікації свідчать про неабияку відвагу Л. Когути. І якщо румунська влада недооцінила націоналізму редактора «Часу», то для радянської влади Л. Когут становив загрозу, яку потрібно було усунути. Чернівецький обласний суд у 1940 р. встановив: «Підсудний Когут будучи зв'язаним з буржуазними націоналістами буржуазних країн систематично писав сам особисто статті, в яких в похабній формі висловлювався проти Радянського Союзу, комуністичної партії в СРСР та інших країн... проти керівників партії та Уряду в СРСР, вів активну пропаганду про самостійну Україну та відрив України від СРСР [...] Підсудний Когут скоїв тяжкий злочин перед Радянською Державою». Сам підсудний не заперечував: «Всі статті, які були направлені проти Радянського Союзу, я їх оформляв сам... Я був свідомо український націоналіст» [7]. Публіцистика та журналістський хист Льва Когути заслуговують на окреме дослідження.

«1940 р. у діяльності “Часу” був чи не найважчим. Публікації газети були лояльними до румунської влади, бо матеріали іншого гатунку залишалися в архівах цензури», — констатує М. Романюк [6, с. 459]. Однак «“Час” має і свої блискучі дні. Він гідно обороняв право нашої автохтонності на Буковині та підкреслював нашу духову, історичну й долеву пов'язаність із всією українською нацією, яка бореться за свою державну самостійність» [1, с. 647].

Висновок. Підсумовуючи, зазначимо, що чернівецька газета «Час» (1928–1940) була чинником національного самоутвердження й самоорганізації українців під час румунської окупації та речником національної єдності. Навколо видання національного щоденника консолідувалися українські прогресивні сили Північної Буковини, що дозволило йому протриматися навіть у період найбільших заборон та цензури й постійних фінансових труднощів.

Контент щоденника складають різножанрові публікації (інформаційні, аналітичні, художньо-публіцистичні), спрямовані на формування певної системи цінностей, яка виступає дієвим засобом консолідації суспільства в єдину націю. Редакція «Часу» використовувала для реалізації концепції національного єднання такі ціннісно-сміслові моделі: мова, спільна історична пам'ять, патріотичне виховання, розвиток освіти, національна еліта, спільність економічних інтересів, загально визнані національні герої, загально-

національна література, культурні традиції, мистецтво, релігія, спільний ворог — окупант, а також національна ідея — соборна незалежна Україна.

Вміст видання спонукав українців Буковини об'єднуватися та займати активну громадянську позицію у різних її проявах: брати участь у різних культурних заходах, у вирішенні проблем села, громади тощо; бути відповідальним за свого ближнього – сусіда, побратима, українця з будь-якого регіону: співпереживати, допомагати; бути активним виборцем; обстоювати свої права перед окупаційною владою; підвищувати власний культурний та освітній рівень; більше знайомитися, зберігати та поширювати традиції і звичаї; виховувати дітей в духовно-моральному, культурному, національно-патріотичному дусі – як майбутніх провідників; об'єднуватися та долучатися до відновлення, заснування і підтримки національних просвітніх, кооперативних, мистецьких, спортивних та інших товариств.

Шевченкіана, широко представлена на сторінках щоденника, виступала одним з інструментів для реалізації редакційної політики єднання. «Час» ознайомлював з літературними, мистецькими надбаннями народу, історією краю та України загалом, які викликали в читача почуття національної свідомості, ідентичності, соборності. Усі ці публікації газети сприяли консолідації українського суспільства Буковини, формували відчуття співпричетності до долі України, гуртували навколо національної ідеї та посилювали національну єдність, долаючи кордони.

Газета відіграла неабияку роль у пробудженні почуття соборності буковинців з українцями Бессарабії, Мармароцини, Банату та Добруджі, у розвитку національної свідомості українців цих регіонів, у формуванні почуття спільної ідентичності для посилення національної єдності.

Державотворча ідея як одна з ключових у редакційній політиці газети була тим об'єднуючим фактором для консолідації українського народу в націю. Обстоюючи ідею єдності, редакція постійно тримала у центрі уваги події (особливо антиколоніальний рух), що відбувалися на всіх українських землях – у Румунії, на Наддніпрянщині, в Галичині, на Закарпатті, Волині, Кубані, висвітлювала життя українських громад поза етнічними кордонами, ак-

центувала зміцнення почуття єдності, потягу до єдиної батьківщини з центром у Києві, чим творила національно-духовну злуку українського народу, що є передумовою державної єдності.

За постійного стану облоги та тотальної цензури 1937–1940 рр. у період авторитаризму і королівської диктатури, незважаючи на постійні утиски, щоденник не схибив із соборницьких засад. Вдаючись іноді до конспіративних методів, відповідальний редактор Л. Когут та його соратники намагалися надалі об'єднувати українське суспільство навколо єдиного національного щоденника Румунії і пропагувати ідею соборності та державності.

«Час» був правдиво національним часописом, постійно діючим фактором консолідації та ідейно-державницької орієнтації українського суспільства.

1. Буковина. Її минуле і сучасне / за ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського. Париж; Філадельфія; Дітройт, 1956. 965 с.
2. Кость С. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: структура, проблематика). Львів, 2008. Кн. перша. 264 с.
3. Луцишин Г. І. Національна консолідація як основа формування та розвитку української політичної нації. *Українська політична нація: проблеми становлення*: зб. наук. ст. Київ: НІСД, 2012. С. 150–156.
4. Попович Ю. О. Преса Північної Буковини у формуванні концепції національної соборності (1885–1930-ті рр.): дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: спец. 27.00.04 «Теорія та історія журналістики» / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 200 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Popovych_Yuliia/Prasa_Pivnichnoi_Bukovyny_u_formuvanni_kontseptsii_natsionalnoi_sobornosti_1885-1930-ti_rr/.
5. Романюк М. М., Галушко М. В. Українські часописи Північної Буковини (1870–1940 рр.): іст.-бібліогр. дослідж. Львів: Фенікс, 1999. 428 с.
6. Романюк М. Українська преса Північної Буковини як джерело вивчення суспільно-політичного життя краю (1870–1940 рр.). Львів: Фенікс, 2000. 588 с.
7. Федоренко Л. Лев Когут — редактор «Часу»: я був свідомо український націоналіст. *Час*. 20.02.2020. URL: <https://chas.cv.ua/autor/65608-лев-когут-редактор-часу-я-був-сви.html>.

8. Федоренко Л. Літописці українського «Часу». *Час*. 19.03.2020. URL: <https://chas.cv.ua/history/66798-літописці-українського-часу.html>.

References

1. (1956). Bukovyna. Yii mynule i suchasne [Bukovina – Past and Present], za red. D. Kvitkovskoho, T. Bryndzana & A. Zhukovskoho, Paryzh; Filadelfiia; Ditroit, 965 s. (in Ukr.).
2. Kost, S. (2008). Istoriia ukrainskoi zhurnalistyky (zakhidnoukrainska presa pershoi polovyny XX st.: struktura, problematyka) [History of Ukrainian journalism (Western Ukrainian press of the first half of the twentieth century: structure, issues)], Lviv, kn. persha, 264 s. (in Ukr.).
3. Lutsyshyn, H. I. (2012). Natsionalna konsolidatsiia yak osnova formuvannia ta rozvytku ukrainskoi politychnoi natsii [National consolidation as a basis for the formation and development of the Ukrainian political nation], *Ukrainska politychna natsiia: problemy stanovlennia: zb. nauk. st.*, Kyiv, s. 150–156. (in Ukr.).
4. Popovych, Yu. O. (2017). Presa Pivnichnoi Bukovyny u formuvanni kontseptsii natsionalnoi sobornosti (1885–1930-ti rr.) [The press of Northern Bukovina in the formation of the concept national unity (1885–1930)]: dys. ... kand. nauk iz sots. komunikatsii: spets. 27.00.04 «Teoriia ta istoriia zhurnalistyky», Chernivetskyi natsionalnyi universytet im. Yurii Fedkovycha, Instytut zhurnalistyky Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka, Kyiv, 200 s. (in Ukr.).
5. Romaniuk, M. M. & Halushko, M. V. (1999). Ukrainski chasopysy Pivnichnoi Bukovyny (1870–1940 rr.) [Ukrainian periodicals of Northern Bukovina (1870–1940)]: ist.-bibliohr. doslidzh., Lviv, Feniks, s. 330–344. (in Ukr.).
6. Romaniuk, M. (2000). Ukrainka presa Pivnichnoi Bukovyny yak dzherelo vyvchennia suspilno-politychnoho zhyttia kraiu (1870–1940 rr.) [Ukrainian press of Northern Bukovina as a source of study of socio-political life of the region (1870–1940)], Lviv: Feniks, 588 s. (in Ukr.).
7. Fedorenko, L. (2020). Lev Kohut — redaktor «Chasu»: ya buv svidomo ukrainskyi natsionalist [Lev Kohut is the editor of Chas: I was a conscious Ukrainian nationalist], *Chas*, 20.02. Retrieved from <https://chas.cv.ua/autor/65608-lev-kohut-redaktor-chasu-ya-buv-svi.html>. (in Ukr.).
8. Fedorenko, L. (2020). Litopystsi ukrainskoho «Chasu» [Chroniclers of the Ukrainian Chas], *Chas*, 19.03. Retrieved from <https://chas.cv.ua/history/66798-litopystsi-ukrainskoho-chasu.html>. (in Ukr.).

Olha Tereshchuk

THE NEWSPAPER «CHAS» (CHERNIVTSI, 1928–1940):
NATIONAL UNITY AND OVERCOMING BORDERS

The article comprehensively examines the specificity of implementation of the concept of national unity upon the columns of the daily newspaper *Chas* (Chernivtsi, 1928–1940s). The article highlights the issue of impact of the regional press on shaping and establishing idea of national unity among Ukrainians under the conditions of occupation, assimilation and oppression by the Romanian authorities. There were two stages in the publication's history: the first: 1928–1937, and the second: 1937–1940s. As a result of the qualitative content analysis of the newspaper, it was elucidated that its publishers and journalists focused mainly on the socio-political and cultural life of Ukrainians in Bukovyna, Dnieper (Great) Ukraine, Galicia, Transcarpathia, and Ukrainian émigré communities. It is shown the *Chas* employed such value-semantic models to implement the concept of national unity: social cohesion, language, common historical memory, patriotic education, development of education, national elite, common economic interests, shared national heroes, national literature, in particular – Shevchenkiana, cultural traditions, art, religion, a common enemy – the occupiers powers (Romanians, Polish, Soviet, Hungarian) as well as the national idea – a united independent Ukraine. The newspaper acted as a communicative environment for all subjects of Ukrainian public life upon the Bukovynian territories during the Romanian interwar occupation. It is argued here this Ukrainian periodical managed to pursue its editorial line under constant siege and total censorship during 1938 – the 1940s, during the period of authoritarianism and royal dictatorship in Romania. Our study proves that despite these constant restrictions, this daily did not deviate from the principles of the Ukrainian national unity. Additionally, we argue here that throughout the newspaper's history the topics of the Ukrainian state-building, anti-Bolshevik struggle as well as Shevchenko-related publications were highlighted to consolidate Ukrainians in North Bukovyna on the way to achieving the nation-state ideal.

Keywords: national unity, *Chas* newspaper, Northern Bukovyna, Romanian occupation, editorial line.